

2.

Témakör: Ember és nyelv

Tétel: A beszéd mint cselekvés, a nyelv és a beszéd funkciói

A nyelv és a beszéd kapcsolatának bemutatása

A nyelv és a beszéd szorosan összetartozó fogalmak. A nyelv eszközkészlet (elemek és szerkesztési szabályok rendszere), a beszéd ennek a működtetése. A nyelvi jeleket beszédben alkalmazzuk. —Saussure: a beszéd és a nyelv szétválasztása, ugyanannak a dolognak a két oldala.

A nyelv és beszéd egyszerre alakulhatott ki, egyik sem élvez elsőbbséget a másikkal szemben.

A nyelvi kommunikáció során a nyelv szabályrendszere alapján mondatokat, szövegeket formálunk a nyelvi jelekből. Ez a folyamat a beszéd, illetve egységnyi megjelenési formájában szöveg. A nyelvi jeleket a beszédben alkalmazzuk, tehát a beszéd működésben lévő nyelv.

A nyelv közös (kollektív) társadalmi jelenség, amelyet az egyén készen kap, és a beszéd megalkotásakor használ.

—A nyelv:

- Nyelvi jelekből, szabályokból áll.
- Közös, társadalmi jelenség.
- Részei: fonémák, morféma, lexémák, szintagmák, mondatok.
- Hagyományozott, passzív, független az egyéntől.

A beszéd egyéni jelenség, az egyén alkotja az adott kommunikációs helyzetben.

—A beszéd:

- A beszéd során a nyelv elemkészletét és szabályait használjuk.
- Egyéni jelenség (az egyén alkotja az adott szituációs helyzetben).
- A szöveg a beszéd része.
- Aktuális, aktív, függ az egyéntől.
- Kollektív szabályrendszer egyéni módon való alkalmazása.

— Nyelvi szintek:

- hangok, szóelemek, szavak, szó szerkezetek, mondatok, szöveg.

A beszéd funkciók

Az emberi beszédben a kifejező, ábrázoló és a felhívó funkciók érvényesülnek, amelyek — eltérően az állatok ösztönös kommunikációjától — alapvetően szándékosak:

az emberi beszédben a cél dominál (az ember azért beszél, hogy...), az állatoknál az ok (azért „beszél”, mert...).

A beszélő a megnyilatkozásaival kifejezi a maga belső állapotát, befolyásolja magatartásában/cselekvésében a másik (a többi) embert, tájékoztatja őt/öket bizonyos körülményekről. Minden kimondott gondolat egyúttal cselekvés is, hatást vált ki a másik félből. Ezért mondhatjuk, hogy a beszéd is cselekvés.

A nyelv funkciói közül három emelkedik ki leginkább az emberi beszéd folyamán: a kifejező, a tájékoztató (ábrázoló) és a felhívó (befolyásoló) funkció. Ezek a nyelvi funkciók mindig a megfelelő beszédhelyzetekben érvényesülnek. A beszéd tehát a működő nyelv, felhasználja a kommunikáció eszközeként alkalmazza. Minden megnyilatkozásunk szöveggé funkcionál.